

Васильківська В. В.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного і фінансового права
Національного університету
«Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ВПЛИВУ ДО НЕПОВНОЛІТНЬОГО ЗА АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОСТУПОК

Подальше удосконалення інституту адміністративної відповідальності потребує переосмислення ряду положень як його теоретичних засад у цілому, так і щодо відповідальності неповнолітніх зокрема. З огляду на те, що одним із важливих і неоднозначних питань цього інституту є заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх за вчинення адміністративних проступків (далі – заходи впливу до неповнолітніх), саме цьому питанню і буде приділено увагу. Як видається, при характеристиці цих заходів слід звернути увагу на такі їх теоретико-нормативні аспекти.

По-перше: віднесення заходів впливу до неповнолітніх до заходів адміністративної відповідальності не є однозначним в теорії адміністративного права. Так, окремі вчені вважають, що заходи виховного впливу до неповнолітніх не є адміністративними стягненнями, а являють собою реакцію держави на протиправну поведінку (адміністративний проступок) неповнолітнього, що має явне профілактично-виховне, цільове призначення, спрямоване на запобігання правопорушенням, а самі заходи впливу – на формування у неповнолітніх високих моральних якостей і посилення виховного впливу на близьке оточення [1, с. 10]. У такому разі виникає запитання щодо явно примусового характеру цих заходів, оскільки вони призначаються судом в установленому порядку і мають своєю метою не тільки виховання, але й демонструють негативну реакцію держави щодо поведінки неповнолітнього. Окрім цього слід звернути увагу й на те, що визначення цих заходів різновидом заходів адміністративної відповідальності підкріплюється положеннями Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема тим, що ст. 24-1 «Заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх» віднесено до Розділу «Адміністративні стягнення», і, таким чином, законодавчо визначено, що заходи впливу є складовими заходів адміністративної відповідальності. При цьому видається за необхідне внести зміни до назви Розділу «Адміністративні стягнення», оскільки заходи щодо

неповнолітніх явно не є адміністративними санкціями і не охоплюються цим поняттям, що зумовлює необхідність перейменувати цей розділ, як «Заходи адміністративної відповідальності», який би передбачав і адміністративні стягнення і заходи впливу щодо неповнолітніх.

По-друге: у контексті вищенаведеного важливим є визначення особливостей заходів впливу до неповнолітніх, як заходів адміністративної відповідальності. Так, спільними рисами є: а) те, що їх основною метою застосування є виховання (виправлення) порушника; б) те, що підставою їх застосування є вчинення адміністративного проступку; в) вони застосовуються тільки щодо деліктоздатної особи; г) спільний процесуальний порядок їх застосування (накладається судом у порядку провадження у справах про адміністративні правопорушення). Водночас, заходи впливу до неповнолітніх є самостійним видом заходів адміністративної відповідальності, оскільки: а) їхнє застосування регулюється нормами адміністративного права; б) вони застосовуються виключно судом; в) вони застосовуються лише у випадку порушення адміністративно-правових норм; г) вони застосовуються лише до неповнолітніх віком від 16 до 18 років; д) тягнуть для правопорушника несприятливі юридичні наслідки; ж) першочерговою метою є виховання, а елементи кари є другорядним; з) передбачено можливість притягнення до адміністративної відповідальності (окрім самих неповнолітніх) й інших осіб (зокрема, батьків або осіб, що їх замінюють).

По-третє: важливим є акцентування уваги на окремих недоліках нормативного регулювання заходів впливу до неповнолітніх. Слід, насамперед, звернути увагу на те, що у сучасних умовах окремі заходи впливу до неповнолітніх є недосконалими, малоефективними і застарілими [2, с. 25], тобто їх система і правове регулювання потребують переосмислення та подальшого удосконалення, особливо у контексті законодавчого визначення. Так, попри те, що КУпАП закріплює вичерпний перелік таких заходів і їх визначено в порядку від найменш суворого – до найбільш суворого, у ньому мають місце ряд прогалин та недоліків, які створюють проблеми правозастосування. Йдеться про такі недоліки, як: а) відсутність посилення на те, що ці заходи впливу застосовуються як заміна адміністративним стягненням; б) відсутні положення щодо визначення кількості заходів, які можна одночасно застосувати до неповнолітнього; в) не вказано строки їхнього застосування [3, с. 194, 195].

По-четверте: окрім загальних проблемних питань мають місце недоліки та прогалини при застосуванні конкретних заходів впливу до неповнолітніх, зокрема щодо:

1) зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого: а) чи вимога публічності є обов'язковою; б) якою є форма вибачення; в) чи можуть під час вибачення бути присутніми свідки;

г) чи потрібна згода потерпілого щодо прийняття вибачення та якою вона має бути;

2) попередження: воно може бути як заходом впливу до неповнолітнього (ст. 24-1 КУпАП), так і адміністративним стягненням, що може бути застосовано до неповнолітнього (ст. 24 КУпАП), що створює проблеми при його застосуванні, і саме тому варто погодитися з пропозицією щодо заміни «попередження», як заходу впливу до неповнолітнього, на «застереження» [4, с. 63];

3) догана або суворогана догана: традиційно, цей захід є притаманним службовим та трудовим правовідносинам і його логічно було б застосовувати до неповнолітнього, якби він накладався, наприклад, адміністрацією відповідного навчального закладу за порушення навчальної дисципліни. Саме тому цікавою є пропозиція щодо виключення догани або суворої догани з переліку ст. 24-1 КУпАП та передбачити, як захід дисциплінарної відповідальності учнів закладів освіти [5, с. 99];

4) передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання (далі – передача неповнолітнього батьками або особам, які їх замінюють): цей захід є неоднозначним та дискусійним, зокрема щодо передачі неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, оскільки вказані особи мають право і зобов'язані виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, створювати належні умови для розвитку її природних здібностей, поважати гідність дитини, готувати її до самостійного життя та праці (ч. 1 ст. 12) [6, с. 318]. Отже, застосування цього заходу впливу до неповнолітнього, власне, не привносить нічого нового для вказаних осіб, що певною мірою, нівелює його як захід адміністративної відповідальності.

Як видається, система заходів впливу потребує докорінного переформатування з огляду на необхідність забезпечення її дієвості та ефективності і вона має бути спрямованою саме на неповнолітню особу, мати здатність впливати на її поведінку, виховувати нульову толерантність до порушення закону, примушувати до зміни антисоціальної позиції. Варто погодитися, що більш ефективними можуть бути такі заходи, як: а) постановлення особи на облік в органи Національної поліції з обов'язковим відвідуванням лекцій та тренінгів щодо необхідності законслухняної поведінки; б) робота з психологом відповідно до встановленої кількості годин; в) блокування спілкування неповнолітнього в соціальних мережах [6, с. 318]; г) обмеження дозвілля; д) встановлення особливих вимог щодо поведінки неповнолітнього. Ще одним кардинальним кроком може бути цілковита відмова від таких заходів і залишення тільки адміністративних стягнень.

Література:

1. Ковальчук Ю.І. Неповнолітній як суб'єкт адміністративної відповідальності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2007. 20 с.
2. Тріпак Ю.Р., Краковська А.Є. Адміністративна відповідальність неповнолітніх. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2019. Т. 1. № 11. С. 23–28.
3. Продаєвич В.О. Заходи адміністративного впливу, що застосовуються до неповнолітніх: поняття та місце в системі заходів адміністративного примусу. *Університетські наукові записки*. 2006. № 2. С. 195–199.
4. Шестак Л.В., Веремієнко С.В. Особливості заходів адміністративного впливу, що застосовуються до неповнолітніх в Україні. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики*. 2016. № 1 (2). С. 61–65.
5. Нор В.Т. Захист майнових прав в кримінальному судочинстві. Київ : Вища школа, 1989. 263 с.
6. Соловійова О.М. Адміністративна відповідальність неповнолітніх: чи потрібні зміни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 316–322.